

Stefan Couperus

Persoonlijkheden

Ambivalente Amsterdamse bestuurder. Salomon Rodrigues de Miranda

Recalcitrantie en bevlogenheid stonden aan de wieg van het succes van de Amsterdamse bestuurder Salomon de Miranda, maar zorgden uiteindelijk ook, zoals Stefan Couperus in onderstaand artikel toont, voor diens neergang.

Salomon Rodrigues de Miranda (1875-1942) was wellicht de kleurrijkste en meest besproken stadsbestuurder van zijn tijd. De Amsterdamse SDAP'er ontvouwde na de Eerste Wereldoorlog als wethouder en raadslid zijn extensieve plannen om de lokale overheid tot alle terreinen van het maatschappelijk leven toe te laten. Aangevuurd door een beslist geloof in de interventiegemeente liet De Miranda zich nauwelijks hinderen door politieke omgangsvormen, conjuncturele voor- en tegenspoed of maatschappelijke onrust om zijn ideeën tot uitvoering te brengen – overigens niet met onverdeeld succes. De Miranda liet zich graag stuwen door rugwind, maar gaf zich weinig rekenschap van politieke tegenwerking en ambtelijke procedures. In 1939 had hij zich zo in de nesten gewerkt door de geschreven en ongeschreven regels van het Amsterdamse stadsbestuur slechts naar eigen goeddunken in acht te nemen, dat zijn politieke en persoonlijke ondergang werd ingezet met een politiek schandaal. Het leven van De Miranda is een klassiek verhaal van opkomst en ondergang van een bevlogen bestuurder, die een blinde vlek ontwikkelde voor de werkelijke politiek-bestuurlijke samenstelling van Amsterdam.

‘Eenmaal zal blijken hoezeer ik het slachtoffer ben geworden van machinaties die van deze tijd zijn’, schreef de Amsterdamse wethouder Salomon Rodrigues ‘Monne’ de Miranda op 16 maart 1939 aan zijn politieke vrienden.¹ Lange tijd, eigenlijk al vanaf zijn eerste verkiezing als wethouder in 1919, was de socialistische bestuurder bestand geweest tegen de politieke machtsstrijd, de persoonlijke afgunst, de aanhoudende laster, het antisocialistische sentiment onder liberalen en confessionelen en, later, het vileine

1 Gilles Willem Benjamin Borrie, *Monne de Miranda. Een biografie* ('s-Gravenhage 1993) 348.

antisemitisme onder de Amsterdamse fascistten. Hij had relatief ongestoord zijn socialistische stokpaardjes kunnen berijden. Onder zijn verantwoordelijkheid als wethouder van volkshuisvesting was er nooit eerder zoveel gebouwd in Amsterdam. Hij had zweminrichtingen en wasgelegenheden laten optrekken in de nieuwe woonwijken van de stad. Hij had als wethouder van levensmiddelen melk, vlees, vis en brood betaalbaar gehouden voor de Amsterdammers. Met de aanleg van het Boschplan – nu Amsterdamse Bos – had hij werkgelegenheid geboden in zware tijden. Hij had met de verhoging van het oostelijke spoor enkele woonwijken uit hun isolement bevrijd doordat de gevaarlijke spoorwegovergangen plaatsmaakten voor veilige viaducten.

Natuurlijk, hij had ook tegenstand ondervonden. Van zijn conservatief-liberale plaaggeest Walrave Boissevain, een megalomane zelfbenoemde aristocraat, die tot tweemaal toe, toen De Miranda en zijn SDAP-collegae vanwege partijpolitieke en principiële tegenstellingen hun wethouderschap moesten afstaan, alles in het werk stelde om de SDAP-koers naar staatsocialisme -in de ogen van de liberalen- te doen stokken. Niet dat de liberalen de Amsterdamse ingezetenen een leefbare en betaalbare stad wilden ontzeggen, maar de ongebreidelde bemoeizucht van gemeentewege werkte volgens hen verstikkend en verlamkend op alle (economische) activiteiten in de stad. Dat de gemeente sinds het einde van de negentiende eeuw alle openbare nutsvoorzieningen voor haar rekening nam, was in alle politieke geledingen wel *communis opinio* geworden. Toen De Miranda de gemeente in vis, bevroren vlees en zelfs enige tijd in elektrische apparatuur liet handelen, en bovendien met prijsregulerende maatregelen de markt frustreerde – ook na de crisisjaren 1914-1920 -, ging het zelfs de progressiefste liberaal een stap te ver.²

En dan was er de SDAP-dissident David Wijnkoop, die hem namens de communisten maar bleef uitmaken voor 'sociaal-fascist', binnen en buiten de gemeenteraad. Ook De Miranda zelf was allerm minst een toonbeeld van beschaving gebleken. Fulmineren had hij wel geleerd tijdens zijn jeugd in de armoedige Jodenbuurt van Amsterdam; hij werd al op 11-jarige leeftijd zeer tegen zijn zin opgeëist als leerling-diamantbewerker door een joodse patron. De Miranda had geleerd zich te verweren, en dat hij daarbij wel eens te ver gedreven werd, wilde hij ook nog wel erkennen. Had hij ook niet het

2 Voor een uiteenzetting van De Miranda's interventionistische voornemens zie: S.R. de Miranda, *De gemeente en haar nieuwe taak* (Amsterdam 1926).

vocabulaire van de gemeenteraad verrijkt met woorden als 'pooier'? Dergelijke onparlementaire taal werd vooral ter linkerzijde van het Amsterdamse politieke spectrum gebezigd, terwijl bijvoorbeeld de antirevolutionaire voorman P.A. Diepenhorst zo vervreemde van de verruwde debatacultuur, dat hij zich genooddaakt voelde in 1921 op te stappen als raadslid.

Hoewel gepokt en gemazeld in de sterk gepolitiseerde Amsterdamse gemeenteraad, kon De Miranda na bijna dertig jaar als raadslid en wethouder namens de SDAP zijn eigen ondergang niet langer afwenden. De Miranda besepte dat zijn politieke aftocht nabij was. Op 6 januari 1939 had De Telegraaf zijn naam genoemd in een erfpachtschandaal.³ Het erfpachtstelsel, ingesteld door liberalen maar al snel verworpen tot een socialistisch panacee van het Amsterdamse gemeentebestuur, stelde de gemeente in staat gronden uit te geven voor woningbouw, zonder dat deze definitief eigendom werden van speculanten. Nadat in 1935 de bouwmarkt inzakte na jaren van overproductie door de lage bouwkosten, besloot De Miranda met een actieve grondpolitiek de woningbouw uit het slop te trekken. De voorkeur van de wethouder bij de uitgifte van grond voor (socialistische) woningbouwcorporaties boven particuliere bouwondernemers was inmiddels genoegzaam bekend. Tijdens de begrotingsdebatten van 1938 werd De Miranda's grondpolitiek al sterk bekritiseerd en zelfs zijn eigen SDAP-fractie trok de strategie van de wethouder in twijfel.

Het geruchtmakende artikel in De Telegraaf voedde de kritiek op De Miranda's beleid nog meer. De krant beschuldigde hem en raadslid Zacharias Gulden (SDAP), een architect die nauwe banden onderhield met grondspeculanten, van onrechtmatige uitgifte van gronden rondom het uitbreidingsplan Bosch en Lommer. De Miranda zou de bemiddelingen overlaten aan zijn zoon Bram, die daar veel geld mee verdiende. De hetze tegen De Miranda werd opgevoerd door De Telegraaf en sterker aangezet door nationalistische dagbladen waarbij antisemitisme vaak onverbloemd uit de stukken sprak. De Miranda, en ook Gulden, konden als socialist én jood onmogelijk ontsnappen aan de antisocialistische en antisemitische bedoelingen van de (ultra)rechtse pers.

De onbreekbare wethouder brak uiteindelijk, vooral ook omdat de betrokkenheid van zijn zoon niet ontkracht kon worden. De Miranda liet zich bij de uitgifte van bouwgronden dikwijls adviseren door zijn zoon, maar had nooit geweten van de door junior aangenomen gelden. Vanaf

3 S. Rodrigues de Miranda en Gilles Borrie, *Pro Domo* (Amsterdam 1997) 113.

april 1939 spendeerde De Miranda zes maanden in psychiatrische inrichtingen in Dieren en Schaarsbergen. In die periode namen de proporties van het schandaal allengs af. De Miranda had zich niet schuldig gemaakt aan zelfverrijking of corruptie, zo concludeerde een commissie onder voorzitterschap van zijn luis in de pels Boissevain, maar er waren hem wel 'ernstige beleidsfouten' aan te rekenen.⁴ De Miranda kreeg volgens zijn biograaf last van spoken en hallucinaties; hij wantrouwde zelfs zijn vrouw, de enige met wie hij nog een summiere correspondentie onderhield tijdens zijn depressieve toestand. Toen burgemeester Willem de Vlugt in augustus 1939 de zieke wethouder opzocht kon De Miranda eigenlijk niet meer uitbrengen dan: 'Zijt Gij het of verbeeld ik mij ook dit nu weer'.⁵ Hoewel De Miranda tijdens de raadsverkiezingen van 1939 wel herkozen werd, bedankte hij voor zijn zetel. Onder druk van zijn partijgenoten werd hij gedwongen ook uit de statenfractie van Noord-Holland te stappen. De SDAP verloor drie zetels in Amsterdam, terwijl de NSB met drie zetels in de gemeenteraad kwam.

Eenmaal gezond verklaard, stelde De Miranda alles in het werk om zichzelf te rehabiliteren. Hij zette zich in het najaar van 1939 tot het schrijven van een apologie. Het werd een opstel dat de sporen droeg van labiliteit en verwarring, een schizofrene *monologue intérieure* geschreven in een plechtstatige derdepersoonsvorm die getuigde van psychologische projectie van een man die tijdens zijn werkzame leven als straatvechter opgewassen was gebleken tegen de zwaarste persoonlijke aantijgingen, maar nu als paranoïde zondebok zijn laatste energie wenste te steken in een reeds verloren strijd. Zelfs een uitgave van zijn verweerschrift, dat hij als zelfverklaard dienaar van de gemeenschap paradoxaal genoeg *Pro Domo* (voor eigen zaak) noemde, was hem niet gegund. De animositeit binnen de sociaal-democratische gelederen, waar De Miranda vanaf 1936 niet meer van de onvoorwaardelijke steun van zijn overleden beschermheer Wibaut kon uitgaan, speelden De Miranda allerminst in de kaart. De Arbeiderpers moest na een weifelachtige opstelling haar belofte tot publicatie intrekken en na de gelijkschakeling van het uitgeversbedrijf bracht de nieuwe NSB-directeur Kerkmeester de auteur van het manuscript tenslotte 650 gulden in rekening voor gemaakte kosten. Na betaling van de schuld verspreidde De Miranda 180 exemplaren in eigen beheer in januari 1941. Hij schreef op de laatste pagina: 'Zijn vrienden hebben hem gezegd en vele anderen hebben

4 Raadscommissie van onderzoek inzake erfpacht, Rapport Deel 1, Gemeenteblad I (Amsterdam 1939) 41.

5 Borrie, *Monne de Miranda*, 358.

De Miranda - bij de opening van een nieuwe brug in 1938 uit: De Miranda e.a., *Pro Domo*.

het geschreven, dat hij met opgeheven hoofd door Amstelstad kan lopen. Dat doet hij dan ook; doch daarmee is het onrecht niet hersteld.⁶

Zelfs nieuw onrecht bleef De Miranda echter niet bespaard. Wellicht bevroedde De Miranda toen hij in 1939 aan zijn politieke makkers over 'machinaties die van deze tijd zijn' schreef, dat het Nederlandse antisemitisme slechts een opmaat was voor de nazistische bezetting van Nederland, en dat met zijn politieke capitulatie ook zijn persoonlijke ondergang was ingezet. Hij schreef in diezelfde wanhopige brief aan zijn vrienden: 'Ik gevoel, dat 16 maart het einde is van mijn werk en wellicht van mijn leven'.⁷ Omdat De Miranda weigerde te vluchten na de Duitse inval – hij wilde zijn achterban met woord en daad blijven steunen – was zijn arrestatie door de bezetter een kwestie van tijd. Op 18 juli 1942 'in de stralende zomerzon' werd De Miranda door SD'ers gearresteerd.⁸ Na een kort verblijf in de gevangenis aan de Amstelveenseweg werd hij gedeporteerd naar het kamp Amersfoort. Tien dagen lang werd hij onafgebroken geslagen door de kampeiders en medegevangenen. Getuigen verklaarden de opmerkelijke gebrandheid op

6 De Miranda, *Pro Domo*, 218.

7 Borrie, *Monne de Miranda*, 348.

8 Ibidem, 399.

De Miranda van twee communisten, Jan Hurkmans en Willem Eegdemans. Ook Teun van Es, lid van de verzetsgroep De Geuzen, werd door de communisten en kampeleiders voortdurend opgehitst tegen De Miranda. De oud-wethouder van Amsterdam had het zwaar te verduren. In een korte documentaire over het leven van De Miranda uit 1997 beschrijft een ooggetuige met een brok in de keel hoe De Miranda uiteindelijk 'nog levend' in de dodenbarak werd gegoooid nadat hij het bewustzijn verloor tijdens een nieuwe afranseling.⁹ De verklaringen tijdens het naoorlogse onderzoek naar de dood van De Miranda geven blijk van gruwelijke mishandelingen. Op 3 november 1942 werd in zijn overlijdensakte vermeld: *Todesursache: Herzswäche*.¹⁰

Bij leven was de beschadigde De Miranda geen politieke rehabilitatie gegund. In Amsterdam herinneren bovendien slechts het De Mirandabad (voorheen Amstelparkbad) en een perifere laan in de laatste lus van Plan Zuid aan de legendarische wethouder. Pas in 1993 werd een en ander rechtgezet in een minutieuze biografie over De Miranda van de hand van Gilles Borrie, oud-burgemeester van onder andere Eindhoven, die eerder de socialistische gemeentepolitici Pieter Lodewijk Tak en Floor Wibaut, en later Haarlemmer M.A. Reinalda, portretteerde. Geert Mak en Frans Heddema namen vervolgens met Borrie de handschoen op en bezorgden in 1997, 56 jaar na de voltooiing van het manuscript, De Miranda's verweer. Mak greep nu eens niet naar de Hollandse *petit histoires* als kwintessens van een atrofieërend historisch bewustzijn, maar rehabiliteerde een joodse sociaal-democraat die de fundamentele en ingrijpende gedaanteverandering van Amsterdam tijdens het interbellum als wethouder begeleidde en stuurde.

Voor het volledige, intense verhaal over de politieke op- en ondergang en het tragische einde van de joodse wethouder raadplege men de bewonderenswaardige reconstructie van Borrie. Voor het meelijwekkende verweer van de gevallen wethouder leze men het prachtig ingeleide verweerschrift. Maar wie de bestuurder De Miranda wil duiden zal niet genoeg aan de levensgeschiedenis van het individu hebben. De eigenheid van De Miranda als dienaar van de publieke zaak laat zich pas kennen wanneer de dynamiek van het lokaal bestuur vanaf het einde van de negentiende eeuw in ogenschouw wordt genomen.

9 'Dienaar van de gemeenschap in eenvoud en toewijding', uitgezonden door de VARA op 23 april 1997.

10 Borrie, *Monne de Miranda*, 404.

De gemeenten, althans de grote gemeenten, namen in de loop van de negentiende eeuw afscheid van de coterie van veelal indolente liberale heren die slechts toezagen op de rust en orde in de stad. In 1851 was met de gemeentewet van Thorbecke al een begin gemaakt met de uniformering van de gemeente als bestuurslaag; de gemeenteraad stond aan het hoofd van de gemeente en uit zijn midden werd een college van burgemeester en wethouders gekozen, belast met het dagelijks bestuur, met een benoemde burgemeester als voorzitter. Aan het einde van de negentiende eeuw nam de lokale overheid zelf de exploitatie van infrastructuur en nutsvoorzieningen ter hand in de sterk groeiende steden. Na een langdurige commerciële (het uitkopen van de particuliere, vaak buitenlandse, ondernemers in gas, elektriciteit en openbaar vervoer) en politieke (het overtuigen van tegenstanders van gemeentebemoeienis) strijd waren bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog nagenoeg alle nutsvoorzieningen in publieke (of publiekprivate) handen. De Woningwet van 1901 bood daarnaast een instrumentarium aan gemeenten om in te grijpen in de deplorabele huisvestingstoestand.¹¹

De economische crisis waarmee Nederland te maken kreeg ten tijde van de Eerste Wereldoorlog verlegde de praktijk van sociale politiek nog verder. Noodwetgeving regelde de distributie en verkoop van levensmiddelen van staats- en gemeentewege en zorgde voor een actieve werkloosheidspolitiek. De bouw van nieuwe woningen, door gemeenten, gesubsidieerde corporaties en particulieren, nam een hoge vlucht; de grootste steden werden de laboratoria van sociale politiek en preludeerden op de wording van de latere welvaartsstaat. Opnieuw werd op staatsniveau de wettelijke afbakening vastgesteld, maar de uitvoering werd overgelaten aan de gemeenten wier autonome optreden was verankerd in de grondwet.

De Eerste Wereldoorlog katalyseerde niet alleen het experiment met sociaal-economische arrangementen op stedelijk niveau. De uitbreiding van het kiesrecht tot uiteindelijk algemeen kiesrecht na de oorlog, betekende een volstrekt nieuwe aanblik van de gemeenteraad. Confessionelen, liberalen, socialisten en in Amsterdam ook communisten en fascistten strenden op gemeentelijk niveau net zo hard om de kiezer als op landelijk niveau. Vooral de SDAP manifesteerde zich in de gemeenteraden van de grote steden, met name in Amsterdam.¹²

11 Dirk Jan Wolffram, 'Town planning in the Netherlands and its administrative framework, 1900-1950' in: Erik Volkmar Heyen ed., *Jahrbuch für Europäische Verwaltungsgeschichte* (Baden-Baden 2003) 199-217.

12 Voor een overzicht van de samenstelling van de Amsterdamse gemeenteraad en het college van Burgemeester en Wethouders, zie P.J. Hofland, *Leden van de Raad. De Amsterdamse gemeenteraad 1814-1941* (Amsterdam 1998).

De Miranda - vergadering Amsterdamse gemeenteraad uit: De Miranda ea., *Pro Domo*.

Troelstra formuleerde in 1899 al het beroemde SDAP-adagium:

Zijn wij sterk in de gemeente, dan zijn wij voor gemeentelijke autonomie, maar zijn wij sterk in de Kamer, dan zijn wij ertegen.¹³

De voortdurende uitsluiting van regeringsdeelname op landelijk niveau dreef de SDAP dan ook in de handen van de gemeentepolitiek. Ook in 1899 had de partij, geïnspireerd door Tak, een gemeenteprogram als richtlijn voor lokale politiek opgesteld, een novum in Nederland, met een grote nadruk op gemeentelijke autonomie en interventie. In Amsterdam nam de vakbondsbestuurder Henri Polak in 1902 namens de socialisten zitting in de gemeenteraad en Floor Wibaut ontpopte zich na zijn benoeming als wethouder in 1914 als de magistraat van Amsterdam namens de SDAP. De SDAP was in Amsterdam gedurende het interbellum de grootste partij met ongeveer éénderde van de stemmen en drie van de zes wethouders vanaf

13 Uitspraak van Pieter Jelle Troelstra tijdens het partijcongres van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij van 1899. Vergelijk: Gilles Willem Benjamin Borrie, *F. M. Wibaut, mens en magistraat. Ontstaan en ontwikkeling der socialistische gemeentepolitiek* ('s-Gravenhage 1987) 82.

1921 – met korte onderbrekingen van 1927-1929 en 1933-1935.¹⁴

Tegelijkertijd met de ontwikkeling van een gemeentelijke partijpolitiek maakten hoogopgeleide experts hun opwachting in het uitvoerende ambtelijke apparaat. Alle nieuwe gemeentetaken moesten ondergebracht worden bij nieuwe gemeentelijke diensten en bedrijven, met aan het hoofd gespecialiseerde academici die zich geroepen voelden door het publieke ambt. Deze nieuwe professionals konden bogen op specialistische kennis die nodig was om de stedelijke problemen te identificeren, te definiëren en te kwantificeren. De stedelijke kwestie (werkloosheid, infrastructuur, volkshuisvesting, armenzorg, levensmiddelenvoorziening etc.) bood voor ingenieurs, artsen, statistici, psychologen, accountants, economen en sociologen een podium om hun toegepaste kennis -niet zelden opgedaan in het buitenland- te tonen. In Amsterdam zetten eigenzinnige ambtenaren als Arie Keppler (Woningdienst), W.A. de Graaf (Publieke Werken), Jan van Hettinga Tromp (Arbeidsbureau) hun diensten volledig naar eigen hand. De oplossingen die de gemeente-experts aandroegen strookten niet altijd met het primaat van de politieke partijen: de vervolmaking van de lokale democratie. Enerzijds waren wethouders afhankelijk van de kennis van hun ambtenaren, anderzijds hadden zij te maken met de eisen van democratisch bestuur, waar in de technocratische oplossingen van hun experts niet altijd rekening mee was gehouden. In het ergste geval beschuldigden de ambtenaren de politiek verantwoordelijke bestuurders van 'politiek gedobbel' terwijl de gemeenteraadsleden en wethouders hun directeuren wel eens verweten het algemeen belang uit het oog te verliezen en de democratie te ondermijnen met hun voorstellen.¹⁵

De stedelijke kwestie, met andere woorden, was niet alleen een sociale of economische kwestie, maar ook een bestuurlijke. Competenties en verantwoordelijkheden van gekozen en ongekozen nieuwkomers in het gemeentebestuur waren niet scherp juridisch vastgelegd, waardoor het vaak moeilijk was de bestuurlijke constellatie eenduidig te interpreteren.¹⁶ De wetenschappelijke bespiegelingen over openbaar bestuur verschoven in

14 Voor een uitvoerige beschrijving van de Nederlandse 'gemeentesocialisten' zie: Gilles W. B. Borrie, *Pieter Lodewijk Tak (1848-1907). Journalist en politicus, een gentleman in een rode broek* (Amsterdam 2006); Borrie, F. M. Wibaut, *mens en magistraat. Ontstaan en ontwikkeling der socialistische gemeentepolitiek* ('s-Gravenhage 1987); Borrie, *Monne de Miranda. Een biografie* ('s-Gravenhage 1993).

15 Arie Keppler, 'De City Manager', *De Gemeente* 16 (1923) 121-123. Vergelijk: Frank Smit, *Arie Keppler. Woninghervormer in hart en nieren* (Bussum 2001).

toenemende mate van de staatsrechtelijke, juridische exegeses van bestuur naar functionalistische benaderingen, die vaak een Amerikaanse oorsprong kenden.

Temidden van deze ingewikkelde verbanden tussen nieuwe professionals, berekenende, opportunistische politici en hervormingsgezinde wetenschappers en denkers die zich wierpen op de sociale en de bestuurlijke problemen in de stad, was De Miranda een anomalie. Zijn leermeester Floor Wibaut, in de overlevering aangemerkt als de belangrijkste wethouder van Amsterdam in het interbellum, had zich van ideologisch marxist ontwikkeld tot een zakelijke, bekwame regent, die met zijn verbale stijl en dossierkennis ook aanzien afdwong bij politieke tegenstanders, en zelfs de antirevolutionaire burgemeester Willem de Vlucht overvleugelde als eerste man van de hoofdstad. Wibaut paste uitstekend in de bestuurlijke conglomeratie van de groeiende stad.

Met De Miranda ging het anders. Als raadslid interpelleerde hij dat het een lieve lust was en als beginnend wethouder leek hij met enige regelmaat zijn hand te overspelen, ware het niet dat Wibaut zich voortdurend over hem ontfermde. In de schaduw van Wibaut, die als bijnaam 'De Machtige' had, werkte De Miranda, die het liefkozende 'Monne' kreeg toebedeeld, aan de contouren van een welvaartsgemeente. Eenmaal losgekomen van Wibaut presenteerde De Miranda zich als een emotionele bestuurder die de wettelijke kaders naar eigen goeddunken interpreteerde en weinig moest hebben van theoretische of juridische verdieping. De Miranda handelde naar eigen inzicht en liet zich weinig gelegen liggen aan de protesten van zijn ambtenaren, politieke tegenstanders of zelfs partijgenoten.

Er was dan ook geen wethouder die zo vaak gebrouilleerd raakte met zijn ambtenaren als De Miranda. Van één contemporaine 'machinatie' had De Miranda maar weinig begrepen: de toenemende vervlechting van democratie en bureaucratie. In de veranderlijke politiek-bestuurlijke constellatie van de groeiende stad had hij moeite zijn positie in te schatten. Het politieke spel had hij met vallen en opstaan onder de knie gekregen, maar als schakel binnen het meer gesloten gemeentelijk apparaat had hij beduidend meer aarzelingen. Toen bij de openbaring van het erfpachtschandaal in 1939 bleek dat De Miranda al maanden een onwerkbare verhouding met directeur De Graaf van Publieke Werken onderhield, en hij zijn ambtenaren

16 Vergelijk: Nico Randeraad, 'Gemeenten tussen wet en werkelijkheid' in: N.C.F. van Sas en H. te Velde eds., *De eeuw van de grondwet. Grondwet en publiek in Nederland (1798-1917)* (Deventer 1998) 246-265.

volledig buitenspel zette door zelfstandig te onderhandelen met bouwondernemingen, wekte het weinig verbazing dat De Graaf hun onderlinge correspondentie zonder medeweten van De Miranda had voorgelegd aan zijn collega-wethouders. Er werd zelfs even beweerd dat De Graaf, die ook regelmatig onder een hoedje speelde met zijn vriend burgemeester De Vlucht, de bron was achter de Telegraaf-hetze tegen de wethouder.

Wanneer De Miranda's intrigerende verhaal wordt geplaatst tegen de achtergrond van de politiek-bestuurlijke dynamiek in Amsterdam tijdens het interbellum, blijkt al snel de ambivalentie in De Miranda's optreden. Hij belichaamt bij uitstek de politieke cultuur van de Amsterdamse gemeenteraad van voor de Tweede Wereldoorlog: een nieuwkomer uit de onderklasse die in de arbeidersbeweging bestuurservaring opdeed en later als bestuurder in een sterk gepolariseerde omgeving streed voor sociale vooruitgang. Jacques Presser omschreef De Miranda in een brief aan diens weduwe eens als 'een dienaar van de gemeenschap in eenvoud en toewijding'.¹⁷ Tegelijkertijd moest De Miranda uiteindelijk ook capituleren in dezelfde politieke omgeving waar hij zich ogenschijnlijk thuis voelde; niet zozeer vanwege politieke naïviteit of onbekwaamheid, maar meer door zijn moeizame opstelling als hoofdverantwoordelijke in het complexe samenstel van politiek, bestuur en beheer in Amsterdam. De Miranda was iemand die floreerde in de openbaarheid van de lokale democratie, de raadsdebatten, de partijbijeenkomsten, de pers en zelfs op de radio, maar slechter gedijde achter de coulissen, in de geslotenheid van de uitvoerende diensten en bedrijven in de gemeente. Wie als historicus de weerzin van onderzoek naar ambtenarij en bureaucratie opzij kan zetten – het zijn zelden kleurloze figuren! – en de geschiedenis van lokaal bestuur in volle omvang onderkent, kan bij De Miranda inspiratie opdoen om de abstracte relaties tussen politiek en bestuur, tussen bureaucratie en democratie, te laten samenvallen met de kleurrijke geschiedenis van lokaal bestuur aan het begin van de twintigste eeuw in Amsterdam, maar ook elders.

17 Borrie, *De Miranda*, 405.

BOEKHANDEL GODERT WALTER

**Duitse boeken
voor
Duitse prijzen,
en snel
leverbaar.**

*Op onze website
www.godertwalter.nl
kunt u de nieuwste Groningana-
uitgaven zien en bestellen;
ook heeft u toegang tot grote
bestanden van leverbare Duitse
en Nederlandse boeken.*

Architectuur

Het grootste assortiment architectuur- en stedenbouwboeken in het noorden

Literatuur

Nederlands, Engels, Duits

Kunst

O.a. De Ploeg, fotografie en boekgeschiedenis

Groningana Geschiedenis Judaïca

Oude Ebbingestraat 53

9712 HC Groningen

T: 050-312 25 23

E: info@godertwalter.nl

www.godertwalter.nl

